

Dordrecht en Oranje

Dordrecht *Monumenteel*

Zijne Majesteit de Koning
p/a Kabinet van de Koning
Postbus 20016
2500 EA Den Haag

Dordrecht, maart 2015

Majesteit,

Nadat u op 11 oktober 2014 bekend maakte om Koningsdag 2015 in onze stad te zullen vieren, vonden wij dat er een themanummer van ons tijdschrift moest komen dat geheel gewijd zou worden aan Dordrecht en het Huis van Oranje. Vanaf de tweede helft van de 16^e-eeuw is het aantal bezoeken dat de Oranjes aan de oudste stad van Holland hebben gebracht nauwelijks te tellen, maar we hebben geprobeerd deze allemaal in beeld te brengen.

Voor zover wij weten dateert uw allereerste bezoek aan Dordrecht uit 1974, bij welke gelegenheid schrijnwerker Bert Stoop u proefondervindelijk liet ervaren, hoe hij het houtsnijwerk van de 'Groene Draeck' maakte. Op de daarvan gemaakte foto is te zien dat dit met die scherpe beitel niet zonder risico was, maar het lijkt goed te zijn afgelopen.

Twee jaar later bezocht u met diezelfde 'Groene Draeck' Dordrecht wederom, bij welke gelegenheid u zowel het naar u genoemde roeivaartuig als een enkel bestuurslid van de Koninklijke Dordrechtse Roei- en Zeilvereniging met een puts water schijnt te hebben gedoopt. Chapeau, daar droomt toch elke 9-jarige van!

U zult bij een artikel over Prins Hendrik ervaren, dat we precaire onderwerpen niet uit de weg gaan, wat hopelijk de historicus in u aanspreekt.

Tenslotte hebben we getracht om een zo compleet mogelijk overzicht te geven van de Dordtse bedrijven die het predicaat Koninklijk of Hofleverancier hebben mogen ontvangen.

De redactie van Dordrecht Monumenteel heeft de eer u hierbij het eerste exemplaar van dit themanummer aan te bieden en wenst u op 27 april een geweldig mooie dag in Hollands oudste stad toe!

Angenetha Balm
Jan Willem Boezeman

Foto omslag: Fokko van der Straaten.

Niets van dit document mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs. Wij hebben getracht alle rechthebbenden van afbeeldingen te benaderen. Personen die menen ten onrechte niet te zijn benaderd, wordt verzocht contact op te nemen met de redactie.

Willem van Oranje

Op 26 september 1549 werd Philips II in Dordrecht ingehuldigd als Graaf van Holland waarbij hij de eed van trouw aflegde in tegenwoordigheid van de toen zestienjarige Willem van Oranje, de burgemeesters en schepenen, de raad, trezoriers, de dekens van de gilden en de inwoners van de stad. De Staten van alle gewesten zwoeren trouw aan de zoon van de keizer, prins Filips, als toekomstig heer der Nederlanden.

Meningsverschillen tussen Phillips II en Willem van Oranje zouden in 1568 de Tachtigjarige oorlog inluiden. Naar wordt aangenomen werd van 19 tot en met 23 juli 1572 in de refter van het Dordtse Augustijnenklooster de Eerste Vrije Statenvergadering van Holland en West-Friesland gehouden, die als begin van het onafhankelijke Nederland kan worden beschouwd.

Willem van Oranje
(1533-1584)

In de jaren daarna verblijft Willem van Oranje regelmatig in Dordrecht. Eén van de gebrandschilderde ramen in de Grote Kerk herinnert eraan, dat hij daar op 21 maart 1574 deelnam aan het Avondmaal.

Een jaar later trouwt de prins in Brielle met Charlotte de Bourbon. Het huwelijksfeest wordt echter in Dordrecht gevierd. Charlotte de Bourbon, tegen haar zin door haar vader in een klooster geplaatst waar zij abdis was geworden, vluchtte uit dit klooster naar de Palz. Daar liet Willem door Marnix van Sint Aldegonde haar hand vragen en deze postillon d'amour bracht de jonge bruid via Emden naar Den Briel, waar het huwelijk gesloten werd.

Het ligt voor de hand dat ook de bevolking van Dordrecht flink in de feestvreugde deelde. De huizen en straten waren rijk versierd en er werden ere- en triomfbogen opgericht, met 's avonds feestelijke verlichte straten met kaarsen, flambouwen en pektenonnen. De Rederijkerskamer "de Fonteynisten" ontstak een vuurwerk af *'ter blijder incomste van sijnden Excellentie ende die Princesse sijnder huysvrouw'*.

Optocht van het Dordtse rederijkerskamer De Fonteynisten tijdens de Rederijkers
'Songfestival' in Vlaardingen in 1616 (collectie Dordrechts Museum)

In 1577 waren Willem van Oranje en zijn vrouw wederom in Dordrecht, bij welke gelegenheid hun tweede dochtertje Elizabeth in de Grote Kerk werd gedoopt. Een jaar later nam Willem deel aan een banket in Dordrecht in aanwezigheid van zijn echtgenote en zijn broer Prins Jan van Nassau. Er werd een tocht gemaakt naar de eendenkooien onder Dubbeldam.

Weer een jaar later, in 1579, verbleef de prins samen met Aartshertog Matthias van Oostenrijk in het Dordtse gebouw de Heelhaaksdoelen.

Berckepoort, zijde Nieuwstraat

De prins verbleef ook graag in de Berckepoort, het kolossale woonhuis van de wijnkopersfamilie Berck, een huis dat altijd open stond voor hooggeplaatste gasten van de stad. Dit huis bestaat nog steeds en het loopt van de Voorstraat door tot aan de Hofstraat. De zijgevel aan de Nieuwstraat dateert nog grotendeels uit de tijd dat de Oranjes hier verbleven.

In oktober 1580 was het gezin weer in Dordrecht. In die maand beviel Willems vrouw Charlotte de Bourbon in het huis 'De Vijgeboom' op de Voorstraat van dochter Charlotte Brabantine van Nassau, door haar broer Maurits van Oranje "la belle Brabantine" genoemd. Huis 'De Vijgeboom' was van de Dordtse schepen Jan Thomasz. van Wesel.

Op 13 september 1617 kwam Charlotte Brabantine van Nassau, toen 38 jaar oud, naar Dordrecht vergezeld van haar kinderen Henri en Charlotte. Bij deze gelegenheid zou zij het huis en de kamer waarin zij geboren was hebben bezichtigd. We kunnen vaststellen dat Willem van Oranje en zijn gezin zich meer dan thuis voelden in Dordrecht.

Op 10 juli 1584 gebruikte Willem van Oranje het middagmaal met zijn zus, zijn vrouw en zijn dochter en de burgemeester van Leeuwarden in het Prinsenhof te Delft. Na de maaltijd wilde hij via de trap naar zijn werkkamer, maar werd door de Fransman Balthasar Gerards vermoord.

Binnenpui in huis De Vijgenboom op de Voorstraat, thans nummer 342. In dit huis zou in oktober 1580 Charlotte Brabantine, dochter van Willem van Oranje geboren zijn. Het huis is in 1895 door brand verwoest.

Voorstraat 342, hoek Kleine Spuistraat. Dit pand werd in 1896 (als woonhuis) gebouwd op de fundering van het geboortehuis van Charlotte Brabantine van Nassau.

Maurits van Oranje

Ook de zonen van Prins Willem van Oranje, Prins Maurits en Prins Frederik Hendrik bezochten de stad veelvuldig. Meestal verbleven zij in het Hof of in de 'Berckepoort', het nabij gelegen huis van de familie Berck.

In 1617 werd Prins Maurits in Dordrecht verwelkomd door de schout en de thesaurier van de stad. Nadat de Prins de magazijnen aan het Grotekerksplein en de Cornelis de Wittstraat had bezichtigd ging hij naar het stadhuis. De burgemeester was niet bij de ontvangst aanwezig. De historicus Matthijs Balen schreef hierover:

'de Borghemeester (niet willende het aanstaende spijt, gelijk hij meende, voor zijn oogen sien)' had hem ondertussen bij huys gehouden: doch dan wierde denselven versocht omme bij sijne Excellentie des avonts te komen. Die veel vriendelijcke redenen met hem hadde en komende van Indien te spreeken; liet een treffelijck boeck uyt zijn koffer halen, 't welck hij hem vereerde.

Het viel de goede burgemeester dus nog al mee. In plaats van dat hij werd afgezet nodigde de Prins hem uit voor een gezellig praatje en toen het gesprek op Indië kwam, gaf de Prins de goede man een mooi boek over dat schone Insulinde als present.

Drama bij saluutschoten voor Prins Maurits

We schrijven 18 september 1618. Aan de rivierzijde bij de Groothoofdspoort stond een regiment soldaten in afwachting van Prins Maurits, die Dordrecht weer een keer bezocht. De beeldhouwer die aan de pas opgeleverde Groothoofdspoort had gewerkt, Gillis Huppe, kreeg een goed plekje op het Groothoofd toegewezen, zodat hij de Prins van Oranje met zijn jacht kon zien aankomen. Hij stond direct achter de naast de poort gereedstaande Dordtse musketiers, die de prins met saluutschoten zouden verwelkomen.

Maurits van Oranje
(1567 – 1625)

Het zou kunnen dat de prins van Oranje speciaal voor de opening van de nieuwe Groothoofdspoort naar Dordrecht was gekomen, maar het bezoek aan de stad kon ook verband hebben gehouden met het feit dat hij na het overlijden in dat jaar van zijn halfbroer Filips Willem van Oranje, diens bezittingen en de titel prins van Oranje erfde.

Tevens zou twee maanden later de Dordtse Synode plaatsvinden. Dit bij elkaar was genoeg reden voor de Prins om de meest strategisch gelegen stad van Holland te bezoeken en om de imposante nieuwe Groothoofdspoort te komen bewonderen. Een poort die er met alle wapens van de belangrijkste Hollandse steden, mede dankzij de daar aanwezige beeldhouwer Gillis Huppe, in volle glorie bij stond....

Het jacht van de prins naderde de stad. Toen de prins aan land ging klonken de saluutschoten. Maar tot zijn verbijstering zag de beeldhouwer dat de musketier die voor hem stond een ander musketier per ongeluk in zijn achterhoofd raakte.

Hoewel de musketten alleen met kruit waren geladen, was het slachtoffer zwaar gewond geraakt. Hij zou die nacht aan zijn verwondingen bezwijken.

We leiden het bezoek van de prins en dit ongeluk af uit een attestatie (getuigenverklaring) die op verzoek van Gillis op 5 oktober 1618 werd opgemaakt door notaris Pauwels Eelbo. Huppe trad op als lasthebber van de soldaat die het dodelijke schot had gelost, een zekere Jan Mathij. Het doel van de verklaring was om vast te leggen dat er sprake was van een ongeluk en niet van kwade opzet.

Op huijden den 5^e november 1618 voor mij notaris Pauwels Eelbo: Jan le Blan ende Adam Lenaerts, beide soldaten onder de compagnie van de heer van Famarsz., ten dienste van de ed. mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Provinciën.

Dewelcke ten versoecke ende instantie van mr. Gille Huppe, steenhouwer, borger deser stede als last hebbende van Jan Mathij, gewesene soldaet onder de voormelde compagnie hebben tsamen eendrachtelijck getuijcht ende gecertificeert etc, mits desen op haerlieder manne waerheden, in plaetse van eede waerachtich te sijn, dat den voorsegde Jan Mathij, requirant in desen, opten 18 dach der maent van september deses loopende jaers 1618, sijnde den selven dach, dat sijne Princelijcke excellentie van Orange binnen deser voorsegde stede gecomen is bij den luytenant van de welgemelte compagnie in den dienst van de voorsegde compagnie is aengename.

Sijnde de voorsegde comparant buijte de poorte vant Groothoof deses stede omme inne te haelen zijne voorgemelte Princelijcke excellentie ende inde eerste cherge, die de musquettiers van voorsegde compagnie doen ter tijt deden, heeft den voorsegde Jan Mathij requirant met loos cruijt van achter getreft int hooft van eenen anderen soldaet van de voorsegde compagnie in de wandeling genaempt Cleen Martin.

Waervan den voorsegde Martin des nachts daer aen volgende is gestorven. Verclarende voorts dat ten tijde doen het voorsegde ongeluck geschiede, voorsegde Jan Mathij en Cleen Martin int minste geene woorden ofte redenen met malcanderen en hebben gehadt. Int goede noch int quade. Sluijtene hier mede haerlieder depositien. Presenterende tgeene voorsegd is bij eede te bevestighen.¹

¹ Regionaal Archief Dordrecht 20.12, f 323.

Dordrecht, de stad van Jacob Cats

“Als de wijn gaet in den man, leyt de wijsheyt in de kan...”
“Het puntje van een gaeuwe pen is 't felste wapen dat ick ken...”

Zomaar twee van de talloze citaten van Jacob Cats, wie kent ze niet? Zijn ze ontsproten in Dordrecht? Het zou zomaar kunnen, want 'Vadertje Staat' heeft hier ruim dertien jaar van zijn leven gewoond en gewerkt.

Jacob Cats
(1577 – 1660)

Jacob Cats naar Dordrecht

In 1622 werd stadspensionaris mr. Johan Berck door de Staten Generaal belast met het gezantschap van de Republiek in Venetië, waarmee zijn functie in Dordrecht beschikbaar kwam.

Een pensionaris was de aanduiding voor de voornaamste juridisch adviseur in dienst van een stad of gewest in de toenmalige Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Als gastheer ontving Johan Berck de Oranjes geregeld in zijn grote huis 'De Berckepoort' dus deze benoeming was niet helemaal een verrassing in de toen invloedrijke stad Dordrecht.

Op 27 november 1622 vertrok Adriaan Blijenburgh als gezant van Dordrecht naar Middelburg om Jacob Cats daar te polsen of hij ervoor voelde om pensionaris van Dordrecht, toen de eerste stad van Holland, te worden. Jacob Cats begon zijn politieke loopbaan in 1621 als pensionaris van Middelburg. Cats werd door de Dordtse Oudraad 'een nut ende bequaam persoon' gevonden, om welke reden Blijenburgh op pad werd gestuurd.

De op 10 november 1577 in Brouwershaven geboren Jacob Cats promoveerde na een studie Rechten in Leiden² op de universiteit van Orléans, waarna hij een zelfstandige praktijk in Middelburg had, waarin hij gespecialiseerd was in geschillen over de kaapvaart. In december 1603 werd hij in Middelburg als stadsadvocaat aangesteld en in 1621 volgt een benoeming tot pensionaris van Middelburg. Cats ging op de vraag van Blijenburgh niet over één nacht ijs; na al die jaren in Middelburg te hebben gewoond en gewerkt heeft hij behoorlijk getwijfeld of hij de hem aangeboden functie zou accepteren. Maar nadat al zijn bezwaren waren weggenomen heeft Cats zijn ambt in Dordrecht per 1 mei 1623 aanvaard.

Jacob Cats vestigt zich in de Dordtse Wijnstraat

In april 1623 vertrok hij met zijn vrouw en dienstboden naar Dordrecht om het door Blijenburgh gehuurde huis aan de Wijnstraat gereed te maken voor hun komst uit Middelburg. Tot zijn ergernis trof Jacob Cats een volkomen uitgewoond huis aan dat onmogelijk tijdig gereed kon zijn. Zijn eigen huis in Middelburg had hij verkocht en hij diende dat in mei 1623 aan de koper op te leveren. Op 22 mei zat hij echter nog in zijn Middelburgse huis, terwijl Blijenburgh, geholpen door diens vrouw en een aantal werksters, hard bezig was het huis in Dordrecht op orde te krijgen. De uiteindelijke verhuizing vond plaats in de eerste week van juni 1623.

---

² zijn naam ontbreekt in het studentenalbum Leiden